

i el sol. La tristesa, l'esperit de tragèdia de l'Edat Mitjana s'esvaeix i s'omple el món d'una mica més de claror i d'un bon tros més de joia.

El fantasma que esvera els homes de l'Edat Mitjana és la por. Per a tot, a la terra, al cel, a viure, a morir. La terra era dura, la vida era dolorosa. Guerres, invasions, tiranies, intolerància, epidèmies, eren malvestats que actuaven en molts moments on era anunciada i temuda la proximitat. Amb persistència, oradors ortodoxos o heterodoxos, profetitzaven la fi del món perquè en cada moment semblava que el món s'esberlava. La joia del viure es pot dir que no existia; es vivia en plena desesperació. I quan la desesperació desapareixia per un moment, en relaxar-se, per dolorós, el sentit transcendental de la vida, els homes es lliuraven a una disbauxa sense fre que els deixava més fatigats i més desconhortats que abans. Segons Huizinga, en aquells temps, no era moda ni bon to lloar obertament la vida.

El pas per la terra era un trànsit per a una altra existència, segons ensenyava la religió. Un pas curt, trànsit que es cuidava d'abreujar la impietat humana: la crueltat medieval és superior a la nostra concepció. Però a aquesta impietat, i molts cops filla d'aquesta impietat, s'hi afegia i n'augmentava els estralls l'acció de la naturalesa: la manca d'higiene i mesures profilàctiques vivava constantment malalties i epidèmies. La pesta que comença en 1347 mata en els quatre anys que dura, la quarta part dels habitants de l'Europa, segons uns autors, i segons uns altres, un terç o la meitat, calculen els més extremats. Coryn diu que hi hagué població on a penes sobrevisqueren un deu per cent dels habitants i que en la Bretanya s'enterraven els morts sense registrar-ne els noms per no entretenir-se. Però si terribles eren els anys d'epidèmia, pesarosos eren també els anys que els homes se'n deslliuraven. Malalties de tota mena, sobretot infeccioses, mal diagnosticades, pitjor tractades, troben sempre cultiu i protecció en la fastigosa brutícia que vivien i delmen amb persistència les nacions. La mortalitat infantil era una cosa esgarrifosa.

Així no és estrany que l'optimisme del viure fos desconegut i que aquella tragèdia que arreu planava encongís i corsequés els homes. La seva mirada estava sempre fita al cel; un cel en constant amenaça. D'un cel del qual depenien, segons els predicadors, totes les malvestats hagudes i per haver i que queien damunt les criatures terrenals

per a punir-les de pecats. El déu de l'Edat Mitjana era un déu tràgic i malhumorat, com els déus pagans de la Germània: la seva clemència només l'aconseguia el sofriment constant.

Això en el que es refereix a l'ordre religiós i espiritual; en l'ordre polític el despotisme és la norma. La llei, i més que tot, el costum no fan altra cosa que apuntalar aquest despotisme dels poderosos. La llei de castes que intentaren els invasors nòrdics i asiàtics d'establir en el món llatí fracassa com fracassà en mans del patriciat de Roma. La raça blanca, l'Europa sobretot, no concep el règim de castes: l'endemà mateix de la fundació de Roma ja comença la lluita social i política.

Però si els poderosos no poden obtenir la divisió en casta afinen i subtilitzen la divisió en classe i la recolzen en una estructuració jeràrquica rigurosa. Durant l'Edat Mitjana aquest concepte jeràrquic s'extrema encara més. Per a marcar una diferenciació profunda amb els pobles envaïts, els invasors lluiten amb ferotgia per a augmentar les seves prerrogatives, lluita que pesa com a única víctima sobre el poble, al qual gairebé se li nega la condició humana. Quan Bertran Du Guesclin capitanejant les Grans Companyies que ell anomenà Companyies Blanques, partides de handolers que tenien atemoritzat el rei i els senyors feudals de França, marxa cap a Castella com a mercenari d'Enric de Trastámara, ha de viure sobre el país per on passa. En arribar a Avinyó, el Pontífex tanca les portes i no vol acceptar la contribució que li posa Du Guesclin. Aquest pren algunes represàlies contra els magnats de l'Església i amenaça amb assaltar la ciutat i el Pare Sant, després d'un regateix, s'avé a pagar el tribut a canvi de respectar els seus súbdits. Du Guesclin i la seva gent saquegen, vexen i assassinen jueus i pagesos, perquè aquests, per descomptat, no entraven en el tracte.

Tot això fa comprendre la tristor medieval. Tristor que si era feixuga en la vida material, la feixuguesa i el desesper no trobaven pas gaire consol en la vida espiritual.

III.—*La davallada de l'Edat Mitjana*

I és en la vida espiritual que el Renaixement actua amb èxit. La vida material dels pobles es millora un xic amb la caiguda del feudalisme. No molt, però, perquè encara que els despotismes múl-